

Reuben's tragedy

1. בראשית פרק מב פסוקים י"ט-כ'

"אם-כִּנְיִים אַתֶּם אַחֲיֵיכֶם אַחַד יֵאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶּם וְאַתֶּם לִכְוֹ הִבִּיאוּ שֶׁבֶר רַעֲבֹן בְּתֵיכֶם: וְאַתֶּם-אֲחֵיכֶם הִקְטַן תִּבְיֵאוּ אֵלַי וַיֹּאמְרוּ דְבַרְיֶכֶם וְלֹא תַמּוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ-כֵן"

2. בראשית פרק מב פסוקים כ"א-כ"ב

"וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו אַבְלֵ אֲשָׁמִים | אֲנַחְנוּ עַל-אֲחֵינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּצָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְּנוּ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמְעֵנוּ עַל-כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת:

וַיַּעַן רְאוּבֵן אֶתֶם לֹא-אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם | לֹא-אֶל-תַּחְטָאוּן בִּילֵד וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְגַם-דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ: וְהֵם לֹא יִדְעוּ כִּי שָׁמַע יוֹסֵף כִּי הִמְלִיץ בֵּינְתֶּם:"

3. רבי אברהם בן הרמב"ם בראשית פרק מ"ב פסוק כב'

"ומה שאמר (ראובן) וגם דמו הנה נדרש בתוספת (גם) כלומר אנחנו נתבעים על אשר לא חמלנו כמו שאמרתם אבל אשמים [אנחנו] ונתבעים גם כן על אשר רציתם להמית אותו ואם מת הרי לא נשלם העונש (עוד) אלא נשארה תביעת הדם גדולה מזו".

4. נצי"ב בראשית פרק מ"ב פסוק כ"ב

"ויען ראובן וגו' - טועים אתם בדבר, כי האשמה על כולנו בשוה. הלא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד - העבירו הדין והיושר מעליו, כי ילד הוא ואינו עושה ומדבר ברוע לב אלא מעשה ילדות הוא.

וגם דמו הנה נדרש - לא עון המכירה לבד, שזה היה ראוי לכך אם לא היה מצד ילדות. אבל אפשר שנהרג או מת מרוב צרות ולא היה חייב מיתה, ונדרש דמו מכולנו שאנחנו כולנו חייבים בדבר, וא"כ אין לנו לבחור אחד או שנים ממנו."

5. בראשית פרק מ"ג פסוק ל"ז

"וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל-אֲבִיו לֹא-אָבִיאֲנֹו אֵלֶיךָ תִּנְהָ אֹתוֹ עַל-יְדֵי וְאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ:"

6. מדרש (ב"ר צו):

"וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל אֲבִיו אֶת שְׁנֵי בְנֵי תָמִית, אָמַר לוֹ וְכִי בְנִיָּה אֵינְךָ בְּנִי, אָמַר לָהֶם יְהוּדָה הִנִּיחוּ לָזָקוֹ עַד שֶׁתְּכַלֶּה הַפֶּת. אָמַר לוֹ יְהוּדָה, אָבִא אִם הוֹלָה בְּנִימִיו עִמָּנוּ סָפֵק נִתְפָּס סָפֵק לֹא נִתְפָּס, וְאִם אֵינֹו הוֹלָה עִמָּנוּ בְּלָנוּ מֵתִים בְּרָעַב, מוֹטָב תִּנְיִחַ אֶת הַסָּפֵק וְתִתְפֹּשׂ אֶת הַדָּאִי. אָמַר מִי מְעַרְב בּוֹ, אָמַר לוֹ אֲנִי, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מג, ט): אֲנֹכִי אֶעְרְבֶנּוּ מִיַּדִּי תִבְקָשׁנוּ".

7. בראשית פרק ל"ה פסוק כ"ב

"וַיְהִי בִשְׁכַן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַהוּא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת-בִּלְהָהּ פִּילַגֶּשׁ אֲבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל"

8. רש"י בראשית פרק ל"ה פסוק כ"ב

"מתוך שבלבל משכבו, מעלה עליו הכתוב כאלו שכבה; ולמה בלבד וחלל יצועיו? שפשמתה רחל נטל יעקב משתו, שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים, ונתנה באהל בלהה; בא ראוּבן ותבע עלבון אמו, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי? לכה בלבד (שבת נ"ה)".

9. בראשית פרק מט פסוקים ג-ד

ראובן בכרי אתה פחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז:
פחז כמים אל-תותר בני עלית משכבי אביך אז חללת יצועי עלה:

10. רש"י

יתר שאת. ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהנה, לשון נשיאות פנים ויתר עז. במלכות, כמו: ויתן עז למלכו (שמואל א ב'), ומי גרם לך להפסיד כל אלה?
פחז כמים. הפחז והבהלה אשר מהרת להראות בעסק כמים הללו הממהרים למרוצתם, לכה אל תותר. אל תרבה לטל כל היתרות הללו שהיו ראיות לך, ומהו הפחז אשר פחזת? כי עלית משכבי אביך

11. רמב"ן בראשית פרק מ"ט

פחז כמים אל תותר פחז שם דבר מן אנשים רקים ופוחזים (שופטים ט ד) ריקים ונמהרים קלי הדעת ורבותינו משתמשים בו תדיר (נדרים ט) נסתכלתי בבבואה שלי ופחז יצרי עלי כלומר קפץ יצרי עלי ואמרו עוד (סנהדרין נז) אפיחזיהו הוא דקא מגלי כלומר קלות דעתם עמא פחיזא דאקדמיה פומיה לאודניה עדין בפחזותיכו קימיתו (שבת פח) נמהרים קלי דעת ויתכן שהוא הפוך מן חפזון יאמר שטף הבא כמים אל תותר בו כי עלית משכבי אביך בפחזותיך וקלות דעתך אז חללת אותם כאשר יצועי עלה הפחז שלך שהוא כמים העולים ושופים וזה כלשון הכתוב במים הנה ה' מעלה עליהם את מי הנחר העצומים והרבים ועלה על כל אפיקיו והלך על כל גדותיו וחלף ביהודה ושטף ועבר (ישעיה ח ז)

12. במדבר פרק לב:א

ומקנה רב ה'ה לבני ראובן ולבני גד עצום מאד ויראו את-ארץ יעזר ואת-ארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה:

13. אברבנאל במדבר פרק ל"ב פסוק א'

וחז"ל אמרו שמפני שראובן וגד חבבו כ"כ את ממונם שישבו בחוצה לארץ לכך גלו ממנה תחלה לכל השבטים ושעל זה נאמר נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך. ואפשר בזה לתת לראובן וגד טעם אחר והוא לפי שהיה ראובן בכור יעקב וראה שניטלה ממנו הבכורה וניתנה ליוסף והמלוכה ניתנה ליהודה ולכך קץ לשבת עם אחיו כי חרפה היא לו שימשלו בו צעירים ממנו. ובחר לנחלה לו מעבר לירדן לשבת בטח בדד ואל יראה ברעתו ושפלותו ונתחבר עמו גד לפי שהיה בן זלפה שפחת אמו בדגלו וזה טעם בני גד ובני ראובן כי היו שניהם אחים ולא התפרדו אבל חצי שבט מנשה לא היה עמהם בתחלה כי משה חברו עמהם אח"כ וכמו שיתבאר. ולפי שהיו בני גד ובני ראובן שוים ומתאחדים בדבר הזה לכן פעם יזכור הכתוב בני ראובן בראשונה ופעם יזכור בני גד

14. יהושע פרק כ"ב פסוקים ט'-ל"ד

וַיִּשְׁבוּ וַיֵּלְכוּ בְּנֵי־רְאוּבֵן וּבְנֵי־גָד וַחֲצִי שִׁבְטֵי הַמְּנַשֶּׁה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִשְׁלַח אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן לְלָכַת אֶל־אֶרֶץ הַגִּלְעָד אֶל־אֶרֶץ אַחֲזַתְּם אֲשֶׁר נֶאֱחָזְבוּהָ עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה:

וַיָּבֹאוּ אֶל־גְּלִילֹת הַיַּרְדֵּן אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיִּבְנוּ בְּנֵי־רְאוּבֵן וּבְנֵי־גָד וַחֲצִי שִׁבְטֵי הַמְּנַשֶּׁה שָׁם מִזְבֵּחַ עַל־הַיַּרְדֵּן מִזְבֵּחַ גְּדוּל לְמִרְאָה:

וַיִּשְׁמְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הִנֵּה בָנוּ בְּנֵי־רְאוּבֵן וּבְנֵי־גָד וַחֲצִי שִׁבְטֵי הַמְּנַשֶּׁה אֶת־הַמִּזְבֵּחַ אֶל־מוֹל אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל־גְּלִילֹת הַיַּרְדֵּן אֶל־עֵבֶר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

וַיִּשְׁמְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְהָלוּ כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁלֹה לְעֵלֹת עֲלֵיהֶם לְצָבֹא: {פ}

וַיִּשְׁלְחוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־בְּנֵי־רְאוּבֵן וְאֶל־בְּנֵי־גָד וְאֶל־חֲצִי שִׁבְטֵי מְנַשֶּׁה אֶל־אֶרֶץ הַגִּלְעָד אֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן:

וַעֲשֶׂה נְשָׂאִים עִמּוֹ נְשִׂיא אֶחָד נְשִׂיא אֶחָד לְבֵית אָב לְכָל מִטּוֹת יִשְׂרָאֵל וְאִישׁ רֹאשׁ בֵּית־אֲבוֹתָם הִמָּה לְאֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל:

וַיָּבֹאוּ אֶל־בְּנֵי־רְאוּבֵן וְאֶל־בְּנֵי־גָד וְאֶל־חֲצִי שִׁבְטֵי מְנַשֶּׁה אֶל־אֶרֶץ הַגִּלְעָד וַיְדַבְּרוּ אֲתָם לֵאמֹר:

כֹּה אָמְרוּ כָּל אֵל עֵדַת יְהוָה מִה־הַמַּעַל הַזֶּה אֲשֶׁר מַעַלְתֶּם בְּאֵלֵהֵי יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹב הַיּוֹם מֵאֲחֵרֵי יְהוָה בְּבִנְיַתְכֶם לְכֶם מִזְבֵּחַ לְמַרְדֵּכָם הַיּוֹם בַּיהוָה:

הַמַּעַט־לָנוּ אֶת־עֵוֹן פְּעוֹר אֲשֶׁר לֹא־הִשְׁתַּהֲרַנוּ מִמֶּנּוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְהֵי הִנֵּנּוּ בַעֲדַת יְהוָה:

וְאֲתָם תִּשְׁבּוּ הַיּוֹם מֵאֲחֵרֵי יְהוָה וְהָיָה אֲתָם תִּמְרְדוּ הַיּוֹם בַּיהוָה וּמָחָר אֶל־כָּל־עֵדַת יִשְׂרָאֵל יִקְצֹף:

וְאִי אִם־טְמֵאָה אֶרֶץ אַחֲזַתְכֶם עָבְרוּ לְכֶם אֶל־אֶרֶץ אַחֲזַת יְהוָה אֲשֶׁר שָׁכַן־שָׁם מִשְׁכַּן יְהוָה וְהֶאֱחָזוּ בְּתוֹכָנוּ וּבִיהוָה אֶל־תִּמְרְדוּ וְאֲתָנוּ אֶל־תִּמְרְדוּ בְּבִנְיַתְכֶם לְכֶם מִזְבֵּחַ מִבְּלַעֲדֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

הַלּוֹא עָכָּן בּוֹ־זָרַח מַעַל מַעַל בְּחָרָם וְעַל־כָּל־עֵדַת יִשְׂרָאֵל הָיָה קִצְף וְהוּא אִישׁ אֶחָד לֹא גָנַע בְּעוֹנוֹ: {ס}

וַיַּעֲנוּ בְּנֵי־רְאוּבֵן וּבְנֵי־גָד וַחֲצִי שִׁבְטֵי הַמְּנַשֶּׁה וַיְדַבְּרוּ אֶת־רֵאשֵׁי אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל:

אֵל אֱלֹהִים! יְהוָה אֱלֹהֵינוּ! יְהוָה הוּא יָדַע וְיִשְׂרָאֵל הוּא יָדַע אִם־בְּמֶרֶד וְאִם־בְּמַעַל בַּיהוָה אֶל־תּוֹשִׁיעֵנו הַיּוֹם הַזֶּה:

לְבָנוֹת לָנוּ מִזְבֵּחַ לְשׁוֹב מֵאֲחֵרֵי יְהוָה וְאִם־לְעֵשׂוֹת עָלֵינוּ זָבָחֵי שְׁלָמִים יְהוָה הוּא יִבְקֹשׁ:

וְאִם־לֹא מִדְּאֵנָה מִדְּבָר עֲשִׂינוּ אֶת־זֹאת לֵאמֹר מָחָר יֵאָמְרוּ בְּנֵיכֶם לְבָנֵינוּ לֵאמֹר מִה־לָּכֶם וְלִיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

וּגְבוּל נְתוּן־יְהוָה בֵּינָנוּ וּבֵינֵיכֶם בְּנֵי־רְאוּבֵן וּבְנֵי־גָד אֶת־הַיַּרְדֵּן אִיו־לָכֶם חֶלֶק בַּיהוָה וְהִשְׁבִּיתוּ בְּנֵיכֶם אֶת־בְּנֵינוּ לְבִלְתִּי יִרְא אֶת־יְהוָה:

וַיֹּאמֶר נַעֲשֶׂה־נָּא לָנוּ לְבָנוֹת אֶת־הַמִּזְבֵּחַ לֹא לְעוֹלָה וְלֹא לְזָבַח:

כִּי עַד הוּא בֵּינָנוּ וּבֵינֵיכֶם וּבֵין דְּרוֹתֵינוּ אַחֲרֵינוּ לְעַבֵּד אֶת־עֲבַדְתֵּי יְהוָה לְפָנָיו בְּעִלּוֹתֵינוּ וּבְזָבָחֵינוּ וּבְשִׁלְמֵינוּ וְלֹא־יֵאָמְרוּ בְּנֵיכֶם מָחָר לְבָנֵינוּ אִיו־לָכֶם חֶלֶק בַּיהוָה:

וַיֹּאמֶר וְהָיָה כִּי־יֵאָמְרוּ אֲלֵינוּ וְאֶל־דְּרוֹתֵינוּ מָחָר וְאֲמַרְנוּ רַאנוּ אֶת־תְּבִנִית מִזְבֵּחַ יְהוָה אֲשֶׁר־עָשׂוּ אֲבוֹתֵינוּ לֹא לְעוֹלָה וְלֹא לְזָבַח כִּי־עַד הוּא בֵּינָנוּ וּבֵינֵיכֶם:

חֲלִילָה לָנוּ מִמָּוְנוּ לְמִרְדַּי בַּיהוָה וְלָשׁוּב הַיּוֹם מֵאַחֲרֵי יְהוָה לְבָנוֹת מִזִּבְחֵי לְעֹלָה לְמִנְחָה וּלְזָבַח מִלֶּבֶד מִזִּבְחֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר לִפְנֵי מִשְׁכַּנּוֹ: {פ}

וַיִּשְׁמַע פִּינְחָס הַכֹּהֵן וְנִשְׂיָאֵי הָעֵדָה וְרָאִשֵׁי אֲלֹפֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר אָתוּ אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבְּרוּ בְּנֵי־רְאוּבֵן וּבְנֵי־גַד וּבְנֵי מְנַשֶּׁה וַיִּיטַב בְּעֵינֵיהֶם:

וַיֹּאמֶר פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־בְּנֵי־רְאוּבֵן וְאֶל־בְּנֵי־גַד וְאֶל־בְּנֵי מְנַשֶּׁה הַיּוֹם | יְדַעְנוּ כִּי־בָתוּכְנוּ יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־מַעֲלָתֶם בַּיהוָה הַמַּעַל הַזֶּה אֲזַ הצַלְתֶּם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִיַּד יְהוָה:

וַיֵּשֶׁב פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן | וְהַנְּשִׂאִים מֵאֵת בְּנֵי־רְאוּבֵן וּמֵאֵת בְּנֵי־גַד מֵאֶרֶץ הַגִּלְעָד אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ אוֹתָם דְּבָרִי:

וַיִּיטַב הַדְּבָרִי בְּעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּבְרְכוּ אֱלֹהִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אָמְרוּ לְעֹלֹת עֲלֵיהֶם לְצַבָּא לְשַׁחַת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר בְּנֵי־רְאוּבֵן וּבְנֵי־גַד יֹשְׁבֵי בָהּ:

וַיִּקְרְאוּ בְּנֵי־רְאוּבֵן וּבְנֵי־גַד לְמִזְבֵּחַ כִּי עַד הוּא בֵּינֵינוּ כִּי יְהוָה הָאֱלֹהִים: {פ}

15. מלבי"ם יהושע פרק כב פסוקים י-י"א

אשר בארץ כנען. ספר כי בנו את המזבח בצד של כנען שהיא בצד הירדן המערבי, וזה מעיד עליהם שלא היה דעתם להפרד מישראל שא"כ היו בונים בצד המזרחי, זאת שנית שתבניתו היה מעיד עליו שנבנה רק למראה לא לעולה וזבח, כי היה גבוה מאד בלא מעלות עד שנראה שלא היה רצון הבונים להקריב עליו רק לעשות אות וזכר וציון:

וישמעו. ובני ישראל שמעו ודנו שבנו את המזבח הידוע בשילה, ר"ל שבנו כתבניתו ושבנו אותו אל מול ארץ כנען להטות גם לב ב"י מעבר מזה אל המזבח הלז: